పానకంలో పీచు

౧

దత్తాత్రేయులు అయిదోఏట, తనతల్లి పురుడు పోసుకోవటానికి మేనమామల ఇంటికి వచ్చినప్పుడు, మొట్టమొదటిసారి బస్తీ మొగం చూశాడు. తనుకూడా ఆ ఇంటపుట్టినవాడే. మూడేళ్ళు నిండకపూర్వం ఇంకోసారి ఇక్కడికి తల్లి వెంట వచ్చాడు, తాతకు కిందట్లూ మీదట్లు అవుతున్న రోజుల్లో. అయితే ఆరాకగురించి దత్తాత్రేయులు కేమీ జ్ఞాపకంలేదు—తాత శవాన్ని స్నానం చేయించి ఫొటోతీయడం తప్ప ఆఫొటో కాపీ తన పల్లెటూరి ఇంటి సావడిలో రోజూ చూడకపోతే అతనికి ఈవిషయంకూడా జ్ఞాపకం ఉండదేమో.

తమ్ముడి పుటకలకు బస్తీవచ్చినప్పుడు మాత్రం దత్తాత్రేయులు బస్తీ తరహాలన్నీ బాగా చూశాడు. మట్టిరోడ్ల గతుకుల్లోనూ, కాలుదిగబడే బురదలోనూ రోజూనడిచే దత్తాత్రేయులుకు కంకరరోడ్లు అద్దాలల్లే కనిపించాయి. అతను మూడంతస్థుల మేడఎక్కాడు. రాత్రిపూట వీథుల్లో లాంతరస్తంభాలు చూశాడు. పెద్దబజారులో దుకాణాలు చూశాడు. వాటిల్లో ఆకర్షవంతంగా పెట్టిఉన్న రకరకాల వస్తువులు చూశాడు. రాత్రివేళ ఈదుకాణాల లోనే వెలిగే "లస్టరు" దీపాలు చూశాడు. పెద్దచప్పుడు చేసుకుంటూ బజారులో పొయ్యే మోటారు కారుకూడా ఒకటి చూశాడు. మేనమామల ఇంటికి రైలుదారి అరమైలుదూరంలో ఉంది. కొత్తగా ఏర్పడిన బస్తీ స్నేహితుడి వెంట రైలుకట్టకపోయి రైళ్ళు రావటమూ, పోవటమూకూడా చూశాడు; అదృష్టవశాత్తూ ఆరోజుల్లోనే తారాబాయి జట్టుతో ఇంతపెద్ద బండ పైకెత్తటమూ, బండీమీద పదిమందిని ఎక్కించి బండిపోలు నుదిటికి ఆనించి బండిని తోయటమూ; కత్తులమీద పడుకోవటమూ, ఆడపిల్ల అందమైన గౌను తొడుక్కొని అంతకన్న అందమైన గొడుగు చేత్తోపట్టుకుని తీగమీద వెనక్కూ, ముందుకూ నడవటమూ చూశాడు.

ఇటువంటి జీవితాన్ని ప్రేమించటం ఎంతసులభం! తన బస్తీ స్నేహితుడినుండు తానుతీసి కట్టుగాఉన్నట్టు దత్తాత్రేయులు అనుక్షణమూ భావించేవాడు. తనకున్న ఉన్నతస్థాయిలో ఉన్నవాడి ఔన్నత్యం గుర్తించలేని అశక్తత సహజమైనదికాదు. అహంకారం కష్టపడి సాధించాలి. తన పల్లెటూళ్ళో ఎందరో ఆడపిల్లలున్నారు. కాని ఈ బస్తీ స్నేహితుడి చెల్లెలు—ఆ పిల్లకూ ఇతని ఈడే వుంటుంది—ఇతని కళ్ళకు అపూర్వంగా కనపడింది.

"నేను చచ్చినా పల్లెటూళ్ళో ఉండను—పెద్ద వాణ్ణయితే!" అనుకున్నాడు దత్తాత్రేయులు.

తనపల్లెటూళ్ళో ఎవరూ చదువుగురించి ఆసక్తిగా మాట్లాడగా దత్తాత్రేయులు వినలేదు. కాని తన బస్తీస్నేహితుడు చదువుగురించి చెప్పరానంత ఆసక్తిగా మాట్లాడేవాడు. ఆ అబ్బాయి తాను బియ్యే ఎన్నోఏట పాసవుతాడో, తరవాత ఎంత జీతంగల ఉద్యోగం చేస్తాడో వర్ణిస్తుంటే దత్తాత్రేయులుకు నోరూరినంత పని అయింది.

దత్తాత్రేయులు అటువాళ్ళూ, ఇటువాళ్ళూకూడా ధనికులని కాని దరిద్రులనికాని చెప్పటానికిలేదు. వాళ్ళకి పెద్ద కోరికలూ లేవు. పెద్దరాబడీ లేదు. అవసరాలూ, కోరికలూ తీర్చుకునే రాబడి కలవాడే రాజాధిరాజు. అందుచేత వారూ వీరూకూడా రాజాధిరాజులే. కాకపోతే దత్తాత్రేయులు తండ్రి పల్లెపట్టున ఉండి తనకున్న కొద్దిపాటి పొలాలూ, దొడ్లూ చూచుకునేవాడూ. దత్తాత్రేయులు మేనమామలు ఉద్యోగాలు చేసుకొనేవాళ్ళు.

౨

దత్తాత్రేయులుకు తండ్రిచదువు చెప్పించరాదని ఎన్నడూ అనుకోలేదు, అయితే అయిదో ఏటనేవాడు చదువుకోసం తాపత్రయ పడతాడని ఆయన అనుకోలేదు. చదువంటే ఆయన ఉద్దేశం డొక్కశుద్ధిఅని. రాయిటమూ, చదవటమూ, లెక్కలు చేయటమూ చాతనయితే దత్తాత్రేయులు జీవితానికి లోటుండదని ఆయన విశ్వాసం, ఆ చదువు ఎప్పుడారంభించినా మూడు నాలుగేళ్ళలో పూర్తి అవుతుంది. అంతకన్న ఎక్కువ చదివితే కోరికలు బలుస్తాయని ఆయనకు భయం.

"నేను బియ్యే ప్యాసవుతాను." అన్నాడు దత్తాత్రేయులు ధైర్యంచేసి.

"నీ మొహంమేం కాదూ ? బియ్యే పాసయి ఏంచేస్తావు? ఉద్యోగంచేసి, డబ్బుసంపాదించి, మీ మేనమామలల్లే అంగళ్ళకు పోస్తావా ? వాళ్ళ సంపాదనే ఈవూళ్ళో ఉంటేనా?" అన్నాడు తండ్రి.

"ఈఊళ్ళో ఉంటే సంపాదన ఎట్లా వస్తుంది?" అన్నది దత్తాత్రేయులుతల్లి.

"అదీ నిజమే అనుకో. అందుకని మనవాడు ఉద్యోగాల కోసమని ఉన్నచోటు వొదులుకుని ఊళ్ళవెంట పోవాలంటావా ? బాగుంది."

"మనం వద్దంటే తప్పుతుందా ఏమిటి ? ఇంకనలుగురు పుట్టుకొచ్చి ఈ కాస్తా పంచుకుంటే ఏం తింటారు ? వాళ్ళ పిల్లలకేం పెట్టుకుంటారు ? ఆమాత్రం ఆలోచన లేదేం మీకు ?"

పెళ్ళాం చెప్పేది ఆయనకు నిజంగానే కనపడినాకూడా నచ్చలేదు. తన అన్నగారు పల్లెటూరిపిల్లను చేసుకున్నాడేమో ఆవిడ ఇట్లా మాట్లాడదు. బస్తీదాన్ని చేసుకోవటం పెద్ద పొరపాటయిందనుకున్నాడు దత్తుతండ్రి.

"సరే అంతగా కొడుక్కు చదువు కావాలంటున్నావు కనుక నీఅన్నల్ని దగ్గరఉంచుకు చదువు చెప్పించమను." అన్నాడు దత్తుతండ్రి, పెళ్లాన్ని శిక్షిస్తున్నవాడల్లే.

"మావాళ్ళు ఈ మాత్రానికి వెరవరు లెండి" అన్నది దత్తుతల్లి.

చివరకు ఆ ఏర్పాటే జరిగింది. చదువుకోసం అంత చిన్నవయస్సులోనే మేనమామల ఊరు వచ్చేశాడు. కాని దత్తుకు బస్తీవచ్చిన ఆనందం కలుగలేదు. ఇక్కడికి వచ్చినప్పటినుంచీ తల్లీ, తండ్రి, కాళ్ళూ, చేతులూ సాగదీసుకొంటూ ఆడుకునే పనితిమ్మడూ, ఇల్లూ, గొడ్లు, పొలాలు జ్ఞాపకం రాసాగాయి.

దీనికితోడు తన మేనమామల ఇంటో జీవితం మొదట కనిపించినంత ఆనందమయంగాలేదు. తల్లి పురిటి ఆడావడిలో అందరూ ఒకటైనారు గాని వీళ్ళలో వీళ్ళకు కలతలున్నాయి. తన ఇద్దరు మేనమామల భార్యలూ అవకాశం దొరికినప్పుడల్లా కీచులాడుకుంటూ ఉంటారు. మళ్ళీకలుస్తూ ఉంటారు. వీళ్ళమూలంగా మధ్య మధ్య వీళ్ళ మొగుళ్ళుకూడా తగూలాడుకోవలసి వస్తుంది.

ఈ పోట్లాటలలో ఉండే స్వార్థం దత్తుకు అర్థమవుతూనే ఉండేది. కాని స్వార్థం మనుషులలో ఉండే చెడ్డతనంవల్లనే కలుగుతుందని అవయసులో దత్తు నమ్మేవాడు.

అతనింకా ఇతర విషయాలుకూడా మేనమామల ఇంట్లో గమనించాడు. తన పల్లెటూళ్లో ఎరుగనివి - ఇక్కడ వీళ్ళు పొరిగింటివాళ్ళు, చిన్న కరేపాకు రెబ్బలు అయినా ఇవ్వరు. అన్నీ డబ్బుపోసి కొంటారుగాదూ, అందుకని ఎవరికీ ఏమీ పెట్టరు. ఇస్తే ఇచ్చినందుకు గంటసేపు సణుగుతారు. అడిగిన వాళ్ళను గురించి అసహ్యంగా మాట్లాడుకుంటారు. ఆఖరికి ఇన్నిమజ్జిగ ఇవ్వటం కూడా వీళ్లకు ప్రాణాంతకమే. ఇంటికి చుట్టాలు వచ్చిపోతే వాళ్లనుగురించి, పరాయివాళ్ళనుగురించి మాట్లాడినట్టు మాట్లాడతారు. ఊళ్ళోఉన్న చుట్టాలనే నెలకొకసారికూడా చూడరు!

3

చాలా ఏళ్ళు గడచాయి. దత్తాత్రేయులు హైస్కూలు చదువు పూర్తిచేశాడు. ఇప్పుడతనికి బస్తీజీవితం గురించి తెలియని విషయాలు లేవు. పల్లెటూరి జీవితం గురించే అతనికి ఏమీ తెలియదు. ఎప్పుడన్నా వాళ్ళఊరు పోతే విశ్రాంతికోసం వెళ్ళినట్టు భావించేవాడు. రెండురోజులు గడిపేటప్పటికి ప్రాణంమీదికి వచ్చినట్టు ఉండేది. తమ్ముణ్ణిచూస్తే అతనికి ఆశ్చర్యమయేది. గొడ్లకాసుకునే వాళ్ళకీ వాడికీ తేడాలేదు. వాణ్ణికూడా చదివించాలని చూశారుగాని వాడికి చదువు అంటనేలేదు. వాడికి పొలాలమీద తిరగటమూ, గొడ్లను చూడటమూ, అలగాజనంతోచేరి పోచికోలు కబుర్లు చెప్పటమూ సరదా.

స్కూలుఫైనలు పరీక్షలో దత్తుకు వచ్చిన మార్కులు చూసి వాళ్ళ హెడ్మాస్టరు వాణ్ణి కాలేజీ చదువుకు పట్నం పొమ్మన్నాడు. దత్తు కనబరుస్తున్న ఉత్సాహం చెడగొట్టటం ఇష్టంలేక, తనకు శక్తి లేకపోయినా, తండ్రి పట్నం చదువుకు సమ్మతించాడు.

"అంతగా అయితే అప్పుచేస్తాను. తరవాత వాడు పెద్ద ఉద్యోగంచేస్తే ఈ భాగ్యం తిరిగి సంపాదించలేకపోతాడా ఏమిటి?" అనుకున్నాడు దత్తు తండ్రి.

దత్తుకు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో సీటు దొరికింది. మద్రాసులో అడుగు పెడుతూనే దత్తు "అసలు నేనుండవలసింది మద్రాసులో" అనుకున్నాడు. ఈ తారురోడ్లూ, ఈ ట్రాములూ, బస్సులూ, ఈ విద్యుద్దీపాలూ, ఈ మహా భవనాలూ, పార్కులూ, రేడియోలూ, దుకాణాలూ, సరికొత్త మోటార్లూ, అందులో పొయ్యే ఆడవాళ్ళూ, వాళ్ళు కట్టే ఖరీదైన చీరెలు, పెట్టే రవ్వలూ, బీచీ, అక్కడ చేరే విద్యార్థులూ—ఇదే నిజమైన భూలోకస్వర్గ మనుకున్నాడు దత్తు

దత్తు సహాధ్యాయులలో మోటారు సైకిళ్ళకలవారూ, కార్ల మీద కాలేజీకి వచ్చేవాళ్ళూకూడా ఉన్నారు. వాళ్ళజీవితమూ, ఇళ్ళూ, వాకిళ్ళూ, సంసారమూ, వాళ్ళ తండ్రులూ, తదితర బంధువులూ చేసే పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగాలూ, వ్యాపారాలూ చూసి అతను మురిసిపోయాడు. ఒక విద్యార్థి తండ్రి పేరుమోసిన ఎడ్వకేటు, ఏడాదికో లక్ష కళ్ళజూస్తాడు. మరో విద్యార్థి తాత హైకోర్టు జడ్జిచేసి ఇటీవలనే రిటైరైనాడు. ఇంకో విద్యార్థి తండ్రికి పట్నంలో నాలుగైదు పెద్దభవంతులున్నాయి. ఆయన వ్యాపారస్థుడు.

వ్యాపారం మాట ఎట్లా ఉన్నా గొప్ప ఉద్యోగాలు సంపాదించే అవకాశం తనకుకూడా ఉన్నందుకు దత్తు సంతోషించాడు. పట్నం జీవితం తనకు అందరానిదని అతనికి తోచలేదు.

అయితే ఈ విషయం అతనికి కొంత అనుమానం కలగటానికి తోడ్పడ్డాడు గణపతి అనే కుర్రవాడు. గణపతి మళయాళీ కుర్రవాడు. అతనికి స్కూలు ఫైనలు పరీక్షలో అంతులేని మార్కులు వచ్చాయట. గొప్పవక్త. డిబేటింగులో నిధి. ఇలాఖ్యాపను బహుమానాలు రెండుమూడు కొట్టేశాడు. చాలామంది కుర్రవాళ్ళు గణపతి స్నేహం అభిలషించేవాళ్ళు, అతనికి గర్వం ఏమీలేదు. అందరితోనూ మాట్లాడేవాడు, కాని అయిదు నిమిషాలు అతనితో మాట్లాడితే ఇవతలి వాడికే ఏదో జంకు కలిగేది. అంత తెలివికల వాడితో సరిసమానంగా స్నేహం చేయటం ఎట్లా?

గణపతి ఎన్నివేల పుస్తకాలు చదివి ఉంటాడోనని దత్తు ఆశ్చర్య పడ్డాడు. కాలేజీ తెరచిన కొద్ది రోజులకే గణపతి రెండేళ్ళ పొడుగూతా చదవవలసిన పుస్తకాలన్నీ ఒకవిడత చదివి పారేశాడు. వాటిలో విషయాలను గురించి అతను మాట్లాడుతుంటే లెక్చరర్లు మాత్రం ఇంతకన్న ఏం చెప్ప గలరనిపించేది దత్తుకు.

ఈ గణపతి ఒకగొడ్డసావిడిలాటి కొంపలో అతిబీదగా నివసిస్తున్నాడు. అతనిగది చూసి దత్తు నిర్ఘాంతపోయాడు.

"నేనెవర్నని నీ ఉద్దేశం;? మానాన్న పొలం దున్నుకుంటాడు. మా అమ్మ పేడచేస్తుంది. మాకున్నదల్లా ఒక పూరిగుడిసె. నాకు ఆరుగురు అక్కచెల్లెళ్లూ; నలుగురు అన్నదమ్ములూ ఉన్నారు. నేను స్టేటు స్కాలర్షిప్పుతో చదువుకుంటున్నాను," అన్నాడు గణపతి.

"అయితే ఏం? నువు పెద్ద ఉద్యోగంచేసి చాలాడబ్బు సంపాదిస్తావు. మంచి ఇల్లు కట్టుకొని దర్జాగా బతకవచ్చు," అన్నాడు దత్తు, తన కోరిక లన్నీ తనకు సాధ్యమైతే గణపతి కెందుకు సాధ్యంకావనే ఉద్దేశంతో.

"మా సంస్థానంలోతప్ప నాకు ఉద్యోగాలిచ్చే వాళ్ళెవరూ లేరు. నా సంపాదనకు నాతమ్ముళ్లకూ చెల్లెళ్లకూ చదువు చెప్పించ గలిగితే ప్రయోజ కుణ్ణే."

"తెలివిగల వాడివికదా, నీకు ఉద్యోగం ఎవరిస్తా రంటావేం?"

"తెలివి తేటలకూ ఉద్యోగానికీ సంబంధమేమిటి? పలుకుబడిని బట్టి ఉద్యోగాలు దొరుకుతాయి."

"పోనీ ఏ లాయరో అయితే?"

"దానికయినా వెనక అభిమానించే వాళ్ళుంటేనే తెలివితేటలు రాణిం చేది."

గణపతికన్న కాలేజీలోవచ్చే విద్యార్థులే ఎక్కువనుకోవటం దత్తుకు చాతకాలేదు. పెద్దఉద్యోగమూ, చాలాడబ్బూ సంపాదించే అవకాశాలు గణపతికే లేకపోతే తనకేమున్నా యనుకోవాలి?

"ఈ ప్రపంచం డబ్బూ పలుకుబడి కలవాళ్ళది." అన్నాడు గణపతి, తాను ఎరిగిన తెలివిగలవాళ్ళు కొందరు చేస్తున్న ఉద్యోగాలను గురించి గణపతి చెప్పాడు. ఆకథలువింటే దత్తుకు నిస్త్రాణ వచ్చింది.

౪

దత్తు బియ్యే పాసయినాడు, లా చదివాడు. లా చదువుకు, తండ్రి అభ్యంతరం చెప్పాడు. ఇప్పటికే దత్తు చదువు చాలా భారమయిందన్నాడు. సగం పొలం తాకట్టుపెట్టి డబ్బు తీసుకురావటమయింది.

మరి కొంతపొలం-రంగడివంతు మినహాయించగా మిగిలినదికూడా, తాకట్టు పెట్టించి దత్తు లా చదువు పూర్తిచేశాడు. బియ్యే చదువు పూర్తి కాగానే అతని వివాహమైనది. వాళ్ళు కట్నంకింద ఇచ్చిన సొమ్ముతో దత్తు భార్యకు నగలు చేయించారు. ఆసొమ్ము మిగిల్చినా దత్తు చదువు తేలిక అయేది. మామగార్ని అప్పు అడుగుదామంటే వాళ్ళూ అంతంతమాత్రం వాళ్లే.

దత్తు చదువు పూర్తికాగానే కాటకం వచ్చింది, అప్పులవాళ్ళు తాకట్టు పెట్టుకున్న ఆస్తంతా రాయించుకుని కూడా తమ అసలు ఫాయిదాలు ముట్ట లేదని వలవల్లాడారు. దత్తు తండ్రి కుటుంబమూ, అత్తవారి కుటుంబమూ కూడా ఒక్క దెబ్బన చితికి పోయాయి. దత్తు పట్టా పుచ్చుకోవటానికి కూడా కానీ లభించలేదు. పట్టాపుచ్చుకొని మాత్రం ప్రయోజనమేమిటి? కొత్తప్లీడర్లకు కాఫీ కర్చులు గిట్టటంలేదు. గుమాస్తాల జీతాలు మొదలే గిట్టటంలేదు. చాలామంది లాజర్నల్సు కూడా తెప్పించటంలేదు.

ఈ సమయంలోనే భార్య కాపరానికికూడా వచ్చింది. తనూ తన భార్యా రంగడి ఆస్తిమీదపడి తినటం తప్ప మరొకమార్గం లేకపోవటం దత్తుకు విస్మయం కలిగించింది.

“ఈ మారుమూల పల్లెటూళ్ళో కూచుంటే సంపాదన ఎట్లావస్తుంది? పట్నం పోతాను” అన్నాడు దత్తు.

“రోజులు బాగుపడేదాకా ఆగు. ఉన్నదే నలుగురమూ తిందాం” అన్నాడు రంగడు.

కాని దత్తుకు కాలు నిలువలేదు. పెళ్ళాం మెళ్ళోది తాకట్టుపెట్టి పట్నంచేరాడు. కాని ఇప్పుడు పట్నమంతా అపరిచితంగా ఉంది. ఈ మహా పట్నంలోనుంచి చదువెక్కడ దొరకుతుందో దత్తుకు తెలుసు కాని 30 రూపాయిల నౌఖరీ ఎక్కడ దొరికేదీ తెలియలేదు. తన పాత కాలేజీలకు వెళ్లాడు. అవి అతనికేసి గుర్తించినట్లు చూశాయి. రెండుమూడు రోజులు తిరగగా ఎరిగినవాళ్ళు కొందరు కనిపించారు. అతని స్థితిచూసి జాలిపడ్డారు. కాని తరుణోపాయం చెప్పలేక పోయినారు. ఒకప్పుడు కార్లలో తిరిగేవాళ్లను చూసి అసూయపడ్డ దత్తు ఇప్పుడు ట్రాములలో తలపాగాలూ, కోటులూ

ధరించి తిరిగేవాళ్ళను చూసి అసూయపడ్డాడు. ఆఖరుకు బొంకుల దగ్గిర దవాలీ బంట్రోతులుకూడా తన కన్న అదృష్టజాతకులల్లే, క్రమజీవితం గడుపుతున్న వాళ్ళల్లే కనిపించారు.

దత్తు కుంగిపోయినమనస్సుతో ఇంటికి తిరిగి వచ్చాడు. అతనికోసం ఒక ఉత్తరం ఎదురుచూస్తున్నది. ఆఉత్తరం ఎవరు రాసిందేకూడా కొంతసేపు దత్తుకు తెలియలేదు. అది రాసినవాడు నాలుగేళ్ళక్రితం అతనితో కలసి బియ్యే చదివిన ఒక అరవ కుర్రవాడు. దత్తు చిరునామా చాలామంది తీసుకున్నారు. కాని ఈ అరవవాడు ఇన్నేళ్లూ దాన్ని భద్రంగా దాచాడన్నమాట!

“నువ్వీపాటికి ప్లీడరీలో ప్రవేశించి ఉంటావనుకుంటాను. నేను బొంబాయిలో ఒక ఎడ్వర్టయిజుమెంటు కంపెనీలో చేరి ప్రొడక్షను అసిస్టెంటుగా ఉన్నాను. నీ క్షేమసమాచారాలు రాయి.”

ఈ ఉత్తరానికి దత్తు వెంటనే సమాధానం రాస్తూ నేనుకూడా బొంబాయివస్తే ఏమన్నా ఉద్యోగందొరుకుతుందా? అని అడిగాడు.

దానికి అరవస్నేహితుడు “చాలా ఉద్యోగాలు ఖాళీవస్తుంటాయి. నువ్వువస్తే ఏదో ఒకటి దొరక్కపోదు” అని రాశాడు.

దత్తు బొంబాయికి ప్రయాణమైనాడు.

బొంబాయి చూడగానే దత్తుకడుపులోనుంచి అనిర్వచనీయమైన ఆవేదన, అతిఅందగత్తెను చూస్తే కలిగినట్టుగా, బయలుదేరింది. ఇటీవల అతని హృదయంలో జీవితంమీద ప్రేమ దాదాపు పూర్తిగా ఇంకిపోయింది. దానికి కారణం, సగం తనకు అవాంతరాలు తగలటం, సగం తాను గౌరవించేవాళ్ళు చాలామంది సరిగా తిండిఅయినా లేకుండా అధోగతిలో ఉండటమునూ. అయితే బొంబాయిలో అడుగుపెట్టగానే జీవితంమీద ఆశమళ్ళీ దత్తు హృదయంలో చిగిర్చింది. ఈమహాపట్టణంలో కూలిచేసుకు బతికేవాళ్ళుకూడా మహా అదృష్టవంతులనిపించింది. ఈ బొంబాయిముందు మద్రాసు దివిటీముందు దీపం. ఈజీవితంలో నచ్చులేదు, ఎంతోవడివుంది. వాళ్ళనూ వీళ్లనూ విమర్శించటానికీ తోచక తిరగటానికీ, ఎవరికీ తీరికలేదు.

దత్తుకు త్వరలోనే ఉద్యోగం దొరికింది. నెలకు 60 రూపాయలజీతం. అతని అరవస్నేహితుడు అతనికి బొంబాయి యావత్తూ చూపటమేకాక అరడజను ఖాళీలుచూపించాడు. దత్తుచేసేపనికి అతని చదువుకూ సంబంధంలేదు. ఇది గుమాస్తాగిరీ, అయితేనేం? 25 రూపాయలకూ మూడుగదుల భాగం, కొళాయీ, స్నానాలగదీ, ఎలెక్ట్రిక్ దీపాలూ, వంటకుగానూ సహా దొరికింది. తనూ భార్యా హాయిగా ఉండవచ్చు. “ఈఇంట్లో ఉంటున్నాను,”

అని ఆనాలుగంతస్థుల భవంతి తన వాళ్ళకు చూపిస్తే వాళ్ళెంత గర్విస్తారు!

అయిదారు నెలలు గడిచాయి. ఈ అయిదారు నెలలూ తనూ భార్యా స్వర్గంలో ఉన్నట్టు భావించాడుదత్తు. తన మొదటి ఉద్యోగం వదిలేసి 80 రూపాయలకు ఇంకోవుద్యోగం సంపాదించాడు.

అయినా దత్తును అసంతృప్తి వేధించసాగింది. అతను జీతంలో కానీ మిగల్చటం లేనుసరిగదా, బొంబాయిలో నాగరికంగా బతికి జీవించి ఆనందించాలంటే 80 ఒక జీతంకాదు. అన్ని విధాలా తనతోసమాను అనిపించుకునే వాళ్ళూ తనకన్న తక్కువ వాళ్ళూకూడా నెలకు అనేక వందలు సంపాదిస్తున్నారు. ఈజీతంమీద రోజులు వెళ్ళుతున్నాయేగాని తనజీవితం రెండు వేలకు భీమా చేసుకోవాలన్నా, నెలకో 10, 15 రూపాయలు వెనకవెయ్యదలచినా, భార్యకొక మంచి చీరెగాని కొనదలచినా ఇదోరాబడికాదు.

రంగడిపెళ్ళి అయింది. దత్తూ, భార్యావెళ్ళలేక పోయినారు. డబ్బులేదు.

ఇంకో సంవత్సరం తిరిగివచ్చింది. దత్తుభార్య గర్భిణీతోవుంది. ఆమెను పుట్టింట దిగవిడవటానికి పోవాలంటే అప్పుచేయవలసి వచ్చింది. దత్తు అత్తవారింటినుంచి స్వగ్రామంవెళ్ళాడు. అక్కడి జీవితంచూస్తే దత్తుకు కడుపు తరుక్కుపోయింది. తండ్రికి కుడికాలు స్వాధీనం తప్పింది. తల్లికి విడిచి విడిచి చలిజ్వరం. చిక్కి శల్యమయింది. మందూ మాకూలేదు. 60 ఏళ్ళనాన్న తిరక్కముందే వాళ్ళిద్దరూ మృత్యువునెదురుచూస్తూ వైరాగ్యంతో ఉన్నారు. రంగడిభార్య, పధ్నాలుగేళ్ళది. కాపరానికివచ్చి, ఇంట్లో అందరికీ తన భర్తకు కూడా, గర్భశతృవల్లె ప్రవర్తిస్తున్నది. ఆవిడిది సత్యాగ్రహం పెక్కినకు. జీవితంలోని రోస్టు మనుష్యుల మనస్తత్వాలలో చక్కగా ప్రతిబింబిస్తున్నది. మనుష్యుల మనస్సులు తుడచిన అద్దాలల్లే మటుకులేవు.

"నీ దగ్గర అయిదో, పదోవుంటే ఇయ్యి,అన్నయ్యా" అన్నాడురంగడు.

దత్తు దగ్గిరలేదు. అతను అప్పుతెచ్చినడబ్బు ఖర్చులకు చాలలేదు. బొంబాయిలో బయలుదేరే టప్పుడు ఆఖరుతుణాన దత్తుభార్య తన తల్లికొక చీరా. తన వదెనగారికొక చీరా కొనిపించింది. అయిదూ పది తక్కువైతే రంగణ్ణడిగి తీసుకుందాంలెమ్మనుకున్నాడు దత్తు.

"నీదగ్గిర లేకపోతే పోనీలే. రూపాయి పుట్టించాలంటే ఎంతకష్టంగా ఉందనుకున్నావు. ఏదో నాలుగురాళ్ళు తెచ్చుకుంటానికే అవస్థపడుతున్నావంటే మా సంగతి ఆలోచించు అన్నాడు" రంగడు.

దత్తు చాలా నొచ్చుకున్నాడు. తన జీతంలోనుంచి నెలకు అయిదు రూపాయలు పంపినా వీళ్ళు సుఖపడేవాళ్ళు. తన కా ఆలోచన ఎందుకు

తట్టలేదూ? 60 రూపాయలమీద తాను బతకలేదా?

ఈసారి దత్తు బొంబాయి వెళ్ళినప్పుడు తనఖర్చు పూర్తిగా తగ్గించాడు. సినిమాలు చూడటం పూర్తిగా మానేశాడు. విక్టోరియా స్టేషనునుంచి ఆఫీసుకు ట్రాముయెక్కకుండా నడవసాగాడు. ఇందువల్ల అతను అయిదారు రూపాయలు మాత్రమే ఆదా చెయ్యగలిగాడు. ఈ అయిదారు రూపాయలకోసం తనజీవితంలోని అల్ప సుఖాలన్నీ త్యాగంచేసినట్టనిపించింది దత్తుకు. కాని పంటిబిగువునదీక్ష సాగించాడు. కాకపోతే తన భార్యలేదుకనక ఇంకో పదిహేను ఇరవై ఆదా అయింది.

దత్తుభార్య ప్రసవించింది. ఆడపిల్ల. తల్లినీ పిల్లనూ తీసుకురావటానికి దత్తే పోదామనుకున్నాడు, ఈ లోపుగానే తల్లికిచాలా జబ్బుగా వుందని రంగడు వుత్తరం రాశాడు. ఈ వుత్తరం అందిన రెండోనాడే ఆమె పోయినట్టు టెలిగ్రాం వచ్చింది.

దత్తు బయలుదేరాడు. అతను మామగారింట భార్యనూ పిల్లనూ చూసుకుని స్వగ్రామం వెళ్లేసరికి తండ్రికూడా ప్రమాదావస్థలో వున్నాడు. తండ్రికి శాస్త్ర నయమయ్యేదాకా వుండి బయల్దేరుదా మనుకున్నాడు దత్తు.

“నాకేం తీపరంరా నాయనా? నేనింకా ఎన్నిఅవస్థలు పడాలిసి వుందో. నువు వెళ్ళు. నేను మళ్ళా లేచి తిరుగుతాలే.” అన్నాడు తండ్రి.

దత్తు భార్యాబిడ్డలతోసహా బొంబాయి చేరుకున్న వారం రోజులకు తండ్రి మరణవార్త తెలిసింది.

దత్తుకు ఈసారి వచ్చినది దుఃఖంకాదు, ఆగ్రహం! ఎవరిమీదనో తెలియకుండా, పట్టరాని ఆగ్రహం! అతన్నిచూచి అతనిభార్య ఆశ్చర్యంతో నిర్ఘాంతపోయింది.

“నన్నెందుకిట్లా పాపం వెంటాడుతున్నది? అయినవాళ్ళదగ్గిర కూర్చుంటే తిండిలేదు! తిండికోసం దేశాలుకాని దేశాలు పోవటమూ, పెళ్ళయినా పురుడయినా పుణ్యాలైనా దూరాన చావటమూనూ! గంగడి పెళ్ళికి లేను! మా అమ్మ చావుకు లేను! నీ కానుపుకు లేను! మా నాన్న చావుకు లేను! ఎందుకీ వుద్యోగమూ, సంపాదనమూ; తగలెయ్యనా? నేనిక్కడ పట్నవాసంలో సినిమాలుచూస్తూ కులుకుతుంటే అక్కడవాళ్ళు రూపాయికీ, అర్ధకూ ఉడ్డుకుడుచుకున్నారు. ఛీ, ఏం బతుకు? అని” దత్తు వాపోయాడు.

“బాగుందే? ఎవరిబతుకు వాళ్ళు బతకొద్దూ” అన్నది దత్తు భార్య.

“ఎవరి బతుకు వాళ్ళు బతికినట్టయితే మా నాన్న ఆస్తికూడా నా కింద ఖర్చుకాదు. వెధవచదువు! మా వాళ్ళు నాకోసం అడ్డమైనగడ్డీ తిన్నారు.

వాళ్ళకు తెలీదు. పాపం. ఈ వేదాంతం," అని దత్తు భార్యామీద పులి మాదిరిగాపడ్డాడు.

తండ్రి ఉత్తరక్రియలకు తను వెళ్ళటం అసంభవం. తన నెలజీతంలో నుంచి పది రూపాయలు మటుకు రంగడు పంపాడు.

తండ్రి పోయిన మూడు వారాలకు చెప్పకుండా పెట్టకుండా రంగడు బొంబాయిలో ప్రత్యక్షమయినాడు. పొద్దున అయిదున్నరకు దిగినవాడు మాతుంగా చేరటానికి తొమ్మిదిన్నర అయింది. రంగడు వచ్చేసరికి దత్తు ఆఫీసుకు బయలుదేరే ప్రయత్నంలో ఉన్నాడు. రంగడికి ఇంగ్లీషూ రాదు, హిందుస్థానీ రాదు.

"నేనాదిక్కుమాలిన ఊళ్ళో ఉండలేను. మళ్ళీ ఒకయకరం అమ్మాను. బాకీలు తీర్చగా రెండువందలు మిగిలింది. మిగిలిన రెండెకరాలు తనపేర పెట్టుకుని నాపెళ్ళాం పట్టుపట్టింది. మామాగారు దానికి మద్దత్తు. అపుచేసి దాన్ని పుట్టింట దిగలిడి బయలు దేరాను. ఇక్కడ ఏదన్నా చెయ్యలేక పోతానా అని" అన్నాడు రంగడు.

రంగడు తాను తెచ్చిన డబ్బు దత్తు దగ్గరే ఉంచాడు. కావలసినప్పుడు రూపాయీ అర్ధా తీసుకుంటూ రోజల్లా ఎక్కడెక్కడో తిరిగి రాత్రి దత్తు కన్న ఆలస్యంగా ఇల్లు చేరుకుండేవాడు.

ఒకరోజు రంగడు డీలా అయిపోయిన వాడల్లె కనిపిస్తూ ఇల్లు చేరుకున్నాడు. రంగడి మొఖాన చిరునవ్వు తాండవిస్తున్నది.

దత్తు రంగడికేసి ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు.

"ఉద్యోగం సంపాదించాను. లాల్బాగ్ దగ్గిర ఒక ఫాక్టరీలో కూలిపని దొరికింది. రోజుకు మూడుపావలాలిస్తారు. ఇక చింత లేదు." అన్నాడు రంగడు.

దత్తు నిర్ఘాంత పోయినాడు.

"ఆ సంపాదనతో ఎట్లా బతుకుతావు ? కాపరం ఎట్లా చేస్తావు ?" అన్నాడు దత్తు.

"కాపరమేమిటి? నా పెళ్ళాన్ని నేను పోషించను. దానికి పాల మిచ్చేశాను. దాని దారి దానిదీ, నాదారినాదీ ? పని చాతయితే రూపాయీ, రూపాయిన్నరా కూడా సంపాదించవచ్చు. ఇంకేంకావాలి. ?" అన్నాడు రంగడు నిశ్చింతగా.